

Vindkraftsgrannar vann i domstol

Fokus/Sticket den 9 maj 2025

Häromdagen slog Irlands High Court fast att landets planeringsmyndighet hade agerat rättsstridigt när man godkände ett vindkraftsprojekt utan att tillräckligt utreda och ta hänsyn till hur det skulle påverka de närboende. Ljudstörningar, skuggor och visuell påverkan hade underskattats. Rätten slog fast att tre verk måste stängas ner helt och hållet, övriga begränsas. Därtill var det rättens mening att vindkraftsproducenterna "på ett sätt som inte imponerar" hade viftat bort grannarnas invändningar under många år. Man utdömde skadestånd motsvarande över 3 miljoner kronor.

Domen visar att även klimatpolitiska projekt måste vila på rättssäkra och förankrade processer. Det bör väcka eftertanke i Sverige.

Även hos oss är konflikten kring vindkraftens lokalisering tydlig. Investeringsviljan för landbaserad vindkraft må vara fortsatt hög, men lokala protester har många gånger fördröjt eller stoppat projekt. Orsaken är ofta enkel - de som bor närmast får bära störningarna, men inte ta del av det värde som skapas.

Om vi vill att människor ska acceptera förändringar i sin närmiljö för samhällets bästa, måste samhället också vara berett att dela både ansvar och resurser. Ett rättvist kompensationsystem för dem som råkar bo i närheten av vindkraftverk vore därför inte en eftergift – utan en investering i tillit.

Jag menar att Sverige bör införa ett system för att dela intäkter från vindkraft med närboende. Den modell jag föreslår bygger på ett avståndsbaserat ersättningssystem, där hushåll upp till tio gånger turbinens höjd får en årlig andel av intäkterna från vindkraftverket. De som bor närmast får den högsta ersättningen. Ett liknande system finns redan i exempelvis Danmark. (kan man säga något om modellen har varit framgångsrik och uppskattad där?)

Mina beräkningar visar att kostnaden för de flesta investerare bör bli låg – om modellen skulle appliceras på de vindkraftsprojekt som redan finns skulle den absoluta majoriteten behöva avstå mindre än fyra procent av sina intäkter till de närboende.

Samtidigt skulle de hushåll som drabbats mest av de olägenheter det innebär att bo nära vindkraftverk få en ekonomisk kompensation motsvarande runt 20 % av fastighetsvärdet. Systemet ger alltså både förutsägbarhet och legitimitet.

I en statlig utredning 2023 föreslog jag tillsammans med kolleger ett snarlikt ersättningssystem. Flera vindkraftsaktörer, såsom SCA, Fortum, och Eolus, har frivilligt börjat tillämpa modellen i sina projekt. Men rättvisa bör inte vara beroende av enskilda bolags initiativ. Lagstiftning krävs för att säkerställa enhetlighet över landet och rättvisa för alla vindkraftsgrannar.

Det är dock avgörande att ersättning inte blir ett sätt att legitimera vindkraftsprojekt som är direkt olämpliga. Precis som det irländska fallet visar finns det gränser för vad som är acceptabel påverkan på människor, oavsett ersättning.

Även i Sverige finns exempel där närboende har drabbats i sådan grad att den modell jag här har beskrivit inte räcker till. Även om exemplen förhoppningsvis är relativt få.

Erik Lundin